

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych

Weryfikacja Progu Wsparcia Dochodowego Rodzin

Opracował Zespół IPiSS w składzie:

Piotr Broda-Wysocki (Koordynator)

Lucyna Deniszczuk

Dorota Głogosz

Piotr Kurowski

Agnieszka Sowa

Warszawa, 31 stycznia 2015

SPIS TREŚCI

I. Wprowadzenie	3
1. Metoda wyznaczania progów dochodowych	3
2. Typy rodzin przyjęte w opracowywaniu koszyków wsparcia dochodowego	4
3. Weryfikacja empiryczna opracowanych koszyków wsparcia dochodowego rodzin	4
II. Koszyk żywnościowy	5
III. Potrzeby mieszkaniowe	7
IV. Odzież i obuwie	8
V. Edukacja	9
VI. Ochrona zdrowia i higiena	11
VII. Transport i łączność	12
VIII. Kultura, sport i wypoczynek	14
IX. Niepełnosprawność	15
X. Podsumowanie	18

Wykaz stosowanych skrótów:

BGD	Budżety Gospodarstw Domowych
DD	Dziecko Dorastające (6-18 lat)
DM	Dziecko Młodsze (0-5 lat)
DS	Dziecko Starsze (19-24 lata)
K	Osoba dorosła – Kobieta (25-60 lat)
M	Osoba dorosła – Mężczyzna (25-65 lat)
Litera N przy danej kategorii dziecka	Dziecko Niepełnosprawne
WDR	Wsparcie Dochodowe Rodzin

I. Wprowadzenie

Niniejszy raport ma charakter weryfikacyjny względem przedstawionego przez IPiSS opracowania z roku 2011/12. Charakter formalny wynika z art. 18 ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 roku, nr 139, poz. 992, z późn. zm.). Wedle jego zapisów wysokość świadczeń rodzinnych podlega weryfikacji co trzy lata, z uwzględnieniem badań progu wsparcia dochodowego rodzin. Próg Wsparcia Dochodowego Rodzin (zgodnie z art. 18, ust. 2) bada i przedstawia Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.

W zadaniu weryfikacji progu Wsparcia Dochodowego Rodzin zastosowano się do wymogów wynikających z rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 25 kwietnia 2005 roku w sprawie sposobu ustalania progu wsparcia dochodowego rodzin (Dz. U. nr 80, poz. 700). W raporcie niniejszym: przeanalizowano elementy składowe wszystkich koszyków, dostosowując je do zmieniającej się oferty rynkowej i struktury konsumpcji niskodochodowych gospodarstw domowych. Uaktualniono elementy koszyka edukacji, kultury, sportu i rekreacji. Gruntownie zmodernizowano koszyk transportu i łączności. Starano się także zwrócić uwagę na problem niepełnosprawności. Przyjęta swego czasu i do dzisiaj stosowana w obliczeniach formuła (przejawiająca się 30% zwiększeniem wydatków na cele zdrowotne) wymaga również pogłębionych badań nad rodzinami z dziećmi niepełnosprawnymi. Raport zamyka zestaw wykresów pokazujących wieloletnie zmiany dynamiki WDR w porównaniu do wydatków gospodarstw z II kwintyla, wskaźnika inflacji czy obowiązującego progu dostępu do świadczeń rodzinnych oraz Aneks tabelaryczny.

1. Metoda wyznaczania progów dochodowych

W opracowaniu uwzględniono ceny notowane przez GUS z 2013 roku oraz – dla celów porównawczych – wydatki gospodarstw domowych z II kwintyla rozkładu dochodów gospodarstw domowych. Wykorzystano również wnioski eksperckie wynikające z obserwacji zmian zwyczajów konsumpcyjnych w gospodarstwach domowych.

Utrzymano założenia metodologiczne, jakie przyświecały przy poprzednim badaniu weryfikacji progu z 2012 roku. Dotyczy to zarówno składu i norm poszczególnych koszyków (gdzie na ogół nieliczne zmiany wynikały z konieczności dostosowania asortymentowego, zmiany zwyczajów konsumpcyjnych lub zmian systemowych), jak i sposobu weryfikacji koszyka WDR dla gospodarstw domowych mających utrzymaniu dziecko niepełnosprawne. Poważniejszej przebudowie poddano jedynie koszyki z zakresu transportu i łączności, gdyż w tych obszarach zaobserwowano największe przemiany zarówno w ofercie występującej na rynku, jak i w zachowaniach konsumpcyjnych gospodarstw domowych.

2. Typy rodzin przyjęte w opracowywaniu koszyków wsparcia dochodowego

- Na prośbę Ministerstwa wyrażoną w piśmie DSR-III-3110-1-AJ/44/14 z dnia 8 grudnia 2014 roku WDR opracowano dla następujących sześciu¹ modeli gospodarstw domowych:
 - M+K+DM (rodzina pełna z 1 dzieckiem);
 - M+K+DD (rodzina pełna z jednym dzieckiem);
 - M+K+DM+DD (rodzina pełna z 2 dziećmi);
 - M+K+DM+DD+DS (rodzina pełna z trójgiem dziećmi);
 - M+K+DM+2xDD+DS (rodzina pełna z 4 dziećmi);
 - M/K+DD (rodzina niepełna z 1 dzieckiem).
- Tych sześć modeli obejmuje rodziny bez problemu niepełnosprawności; zaproponowano następujące modele gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym:
 - M+K+DM+DDN (DD niepełnosprawne) – rodzina pełna z 2 dziećmi, w tym 1 niepełnosprawne;
 - M/K+DDN (DD niepełnosprawne) – rodzina niepełna z 1 dzieckiem niepełnosprawnym.

3. Weryfikacja empiryczna opracowanych koszyków wsparcia dochodowego rodzin

Opracowane koszyki wydatków WDR zostały porównane z rzeczywistymi wydatkami w rodzinach żyjących na poziomie II kwintyla rozkładu dochodów. Zarazem analizy prowadzone na potrzeby weryfikacji koszyka WDR były głębsze niż zakres danych GUS; konfrontowano je z innymi dostępnymi badaniami empirycznymi oraz w oparciu o wiedzę ekspercką.

Umowny punkt odniesienia, jakim są wydatki gospodarstw mieszczących się w II kwintylu rozkładu dochodów nie był jedynym kryterium zarówno przy tworzeniu, jak i weryfikowaniu koszyka WDR. Niektóre wydatki w różnych grupach potrzeb mają charakter postulatywny – zwłaszcza gdy chodzi o dobre wyżywienie, przyzwoite warunki mieszkaniowe oraz szanse edukacyjne dzieci.

Próg WDR, podobnie jak w latach ubiegłych, nie zawiera niektórych kategorii wydatków widocznych w badaniach budżetów gospodarstw domowych. Chodzi tu głównie o wydatki na różnego typu używki (zwłaszcza papierosy i alkohol). Stąd do widocznych w wybranych koszykach składowych przekroczeń w odniesieniu do wydatków gospodarstw domowych z II kwintyla rozkładu dochodów należy – z dwóch powodów – podchodzić ostrożnie. Po pierwsze, nie chodzi o to, iż przeszacowano w ogóle wydatki gospodarstw domowych na dane kategorie,

¹ W roku 2008 w raporcie uwzględniano cztery modele gospodarstw domowych. WDR nie był szacowany dla pełnych gospodarstw domowych z jednym dzieckiem.

lecz o postulatyczny – wspominany także w dalszej części raportu – charakter struktury wydatków w ramach WDR. Po drugie, warto odnotować istotną dynamikę cen obserwowaną w latach 2010 - 2011. Wobec tak dynamicznej rzeczywistości akceptacja nieco tylko wyższych danych wyjściowych wydaje się wskazana, zwłaszcza, iż próg obowiązywać będzie do roku 2014.

Niniejszy raport ma charakter weryfikacyjny w stosunku raportu prezentującego próg Wsparcia Dochodowego Rodzin z roku 2011/12, a szacowanego od roku 2002. Poprzez utrzymanie założeń metodologicznych zachowano porównywalność pomiędzy danymi zbieranymi obecnie (obejmującymi rok 2013 i 2014), a tymi, które wykorzystywano w poprzednim raporcie z przełomu lat 2011/12. Dzięki temu możliwe jest zestawienie porównywalnych danych z poprzednich badań w perspektywie czasowej, w zestawieniu z innymi wskaźnikami (porównaj część X. Podsumowanie)

Weryfikacja została opracowana na bazie danych z roku 2013 (co jest zgodne z wymogiem sformułowanym w §5 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej w sprawie sposobu ustalania progu wsparcia dochodowego rodzin (Dz. U. nr 80, poz. 700). Zapis ten ogranicza możliwość uwzględnienia zmian sytuacji dochodowej gospodarstw domowych w roku 2014.

Wszystkie zaprezentowane w tabelach kwoty dla aktualnego okresu badawczego obrazują wydatki, podane w ujęciu miesięcznym, w cenach średnich z 2013 r., najczęściej w gospodarstwie domowy, w ujęciu per capita.

II. Koszyk żywnościowy

Koszyk żywnościowy WDR skonstruowano na podstawie polskich norm żywienia oraz tabel składu i wartości odżywczych produktów spożywczych (Ziemlański 2001, Kuchanowicz i inni, 1998).² Wobec tego, że w polskich normach żywienia nie zaszły zmiany, koszyk ten został utrzymany w tym samym składzie.

Utrzymano założenie, że gospodarstwo domowe ma wystarczające informacje o zdrowym żywieniu na poziomie bezpiecznym dla rozwoju biologicznego jego członków i jednocześnie potrafi zestawiać racje pokarmowe minimalizując ich koszt*. Zakładamy, że gospodarstwa domowe w znacznym zakresie prowadzą przetwarzanie surowców żywnościowych, które nabywają po niższych cenach w tańszych punktach sprzedaży (bazary, supermarkety).

² Istotnym odniesieniem była ekspertyza zespołu pracowników Instytutu Żywności i Żywienia (Sekula, Figurska 2002).

* Źródłem tych umiejętności jest edukacja szkolna, liczne programy radiowe i telewizyjne oraz artykuły w prasie i czasopismach na temat racjonalnego żywienia i gospodarowania budżetem domowym.

Podstawę do ustalenia wartości koszyka stanowiły ceny średnie z 2013 r. notowane w GUS dla różnych produktów żywnościowych. W przypadkach gdy brakowało takich informacji, zastosowano ceny według ocen eksperckich, pochodzących z obserwacji rynku.

Tabela 1. Wartość koszyka żywnościowego WDR (miesięcznie, per capita) w cenach z 2013 r.

Lp.	Wyszczególnienie	Dziecko młodsze (0-5)	Dziecko dorastające (6-18)	Dziecko starsze (19-24)	Osoba dorosła (25 - 60)
W cenach z 2013 r.					
1	Produkty zbożowe	28,21	39,95	48,62	46,44
2	Ziemniaki	5,89	9,38	11,79	11,79
3	Warzywa, owoce i strączkowe	67,80	100,48	105,72	102,16
4	Mleko i produkty mleczne	61,78	71,25	69,76	61,36
5	Mięso, wędliny, ryby oraz jaja	35,05	55,48	68,95	66,29
6	Tłuszcze	9,88	12,49	11,50	11,50
7	Cukier i słodycze	3,15	4,73	5,08	4,71
8	Koszyk żywnościowy łącznie	211,76	293,77	321,42	304,24
9	Dynamika koszyka (2010=100)	110,3	111,4	112,2	112,2

Źródło: IPiSS.

W porównaniu z poprzednim badaniem (ceny z 2010 r.) wartość koszyka żywnościowego wzrosła od 10,3% do 12,2%. Zmiana ta jest w pełni porównywalna ze wskaźnikiem CPI dla tej grupy potrzeb, który dla lat 2010 – 2013 wynosił w tym okresie 12,3%.

Tabela 2. Wartość koszyka żywnościowego WDR na tle wydatków rodzin ubogich (miesięcznie, w zł, *per capita*, 2013 r.).

Wyszczególnienie	Gospodarstwo domowe					
Ilość osób	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	6-osobowe
Charakterystyka osób	(M+K)/2 +DD	M+K +DM	M+K +DD	M+K+DM +DD	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD +DS
1. Żywność (w cenach 2013 r.)	299,00	273,42	300,75	278,50	287,09	288,20
2. II kwintyl rozkładu dochodów*	217,66					
3. Żywność (w cenach 2010 r.)	267,51	244,81	268,74	249,56	256,92	258,07
4. Dynamika (2010=100)	111,8	111,7	111,9	111,6	111,7	111,7

Źródło: IPiSS / GUS.

Uwaga: * II kwintyl dla gospodarstw domowych ogółem.

W porównaniu z przeciętnymi wydatkami żywnościowymi w rodzinach o niskich dochodach (gospodarstwach domowych z II kwintyla), których dynamika w latach 2010 – 2013 była niższa (6%), wartości koszyka żywności według WDR był wyższy. Należy mieć na uwadze

obserwowane – znacznie odbiegające od zasad racjonalnego żywienia – rzeczywiste zachowania konsumpcyjne gospodarstw. W rodzinach o niskich dochodach niejednokrotnie ogranicza się spożycie żywności, aby móc zaspokoić inne, pilniejsze potrzeby.

III. Potrzeby mieszkaniowe

W standardzie WDR przyjęto, że punktem odniesienia w szacowaniu kosztów użytkowania mieszkań będzie mieszkanie spółdzielcze. Wysokość opłat za użytkowanie zasobów (opłata eksploatacyjna, dostarczenie wody, odprowadzenie ścieków itd.) oraz taryf za energię (elektryczną, ciepłą, gaz z sieci itd.) wzięto z notowań GUS dla 2013 r. To samo dotyczy cen dla wyposażenia tych mieszkań, w tym jednak przypadku gdy brakło informacji z GUS, dane cenowe pochodziły z przeglądu prospektów cenowych wyspecjalizowanych sieci sklepów detalicznych.

Koszyk eksploatacji mieszkań nie uległ modyfikacji ilościowej. Jednak poziom opłat znacząco wzrósł: najwięcej za wywóz śmieci (o 43%), usługi kanalizacyjne (26%), dostawę wody (19%) czy za jej podgrzanie (16%). Wzrosły także koszty nośników energii: dla 6 osobowego gospodarstwa koszty energii elektrycznej uległy zwiększeniu o 17%, centralnego ogrzewania o blisko 10% a gazu o 3%. W efekcie wartość koszty użytkowania mieszkań w standardzie WDR wzrosły od 14,5 do 15,1%, przy bardzo podobnej dynamice wskaźnika CPI dla tej grupy (14,6%).

Tabela 3. Wysokość i dynamika kosztów mieszkaniowych w 2013 r. (miesięcznie, *per capita*, w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwo				
	2-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	6-osobowe
Przyjęta powierzchnia mieszkania spółdzielczego					
Powierzchnia w m ²	21	30	42	49	56
Wydatki na użytkowanie mieszkania i nośniki energii					
1. Czynnosc i usługi mieszkaniowe	160,14	229,50	307,58	370,20	432,24
2. Energia elektryczna	53,27	59,13	65,00	70,87	70,87
3. Gaz z sieci	18,31	19,37	21,49	22,55	22,55
4. Centralne ogrzewanie	81,27	116,10	162,54	189,63	216,72
5. Podgrzanie wody	44,30	63,87	83,68	103,37	122,94
6. Razem na użytkowanie mieszkania	357,29	487,97	640,29	756,61	865,31
7. Wydatki (p. 1 – 6) na osobę	178,65	162,66	160,07	151,32	144,22
8. II kwintyl wg rozkładu dochodów*	158,96				
9. Dynamika WDR (2010=100)	114,5	114,7	114,7	114,9	115,1
Wydatki na wyposażenie mieszkania					
1. Wydatki WDR w cenach z 2010 r.	38,31	29,76	26,60	25,86	27,48
2. II kwintyl wg rozkładu dochodów*	28,85				
3. Dynamika WDR (2010=100)	116,4	114,7	114,1	113,2	133,8

Źródło: IPiSS. * Dla gospodarstw domowych ogółem.

Wartości koszyków WDR za użytkowanie mieszkania i nośniki energii są porównywalne z rzeczywistymi wydatkami niezamożnych gospodarstw domowych – te ostatnie są nieco wyższe niż szacunki WDR dla rodzin bardziej licznych (4 i 5-osobowe).

Wypożyczenie mieszkań w standardzie WDR miało podobną dynamikę, choć wskaźnik CPI jest niższy (5,4%). Wynika to z przyjęcia lepszych wskaźników w koszykach dla sprzętu elektronicznego (komputer) oraz zastosowanie żarówek energooszczędnych zamiast dotychczas stosowanych. Realne wydatki niezamożnych rodzin najbardziej są zbliżone do koszyków WDR dla gospodarstwa dwuosobowego.

IV. Odzież i obuwie

Podobnie, jak w latach ubiegłych podstawowym źródłem informacji przy opracowaniu koszyka odzieży i obuwia były badania i oceny ekspertów. Ponadto wykorzystano wyniki badań BGD z ostatnich lat w celu ustalenia tendencji zmian poziomu i struktury wydatków na odzież i obuwie.

Struktura i komponenty koszyka praktycznie nie uległy zmianie. Korekty dotyczyły głównie cen i dostępności obuwia (w tym sportowo-rekreacyjnego, np. tenisówki lub trampki). Do przeliczenia ilościowego koszyka zasobów odzieży i obuwia wykorzystano – w znacznym zakresie – średnie ceny relatywnie tanich asortymentów wg notowań GUS. Założono ponadto, że niskodochodowe gospodarstwa domowe z dziećmi robią zakupy w miejscach oferujących możliwie tani asortyment oraz dość często w sklepach z odzieżą używaną. Przyjęto także, iż korzystają z posezonowych wyprzedaży.

Wartość wydatków na odzież i obuwie różni się w zależności od wieku oraz płci członków gospodarstwa domowego. Zjawisko to ilustruje poniższe zestawienie (por. Tabela 4).

Tabela 4. Wartość koszyków odzieży i obuwia dla członków gospodarstw domowych (miesięcznie, w cenach 2013 r., per capita).

Wyszczególnienie	Gospodarstwo domowe					
Ilość osób	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	6-osobowe
Charakterystyka osób	(M+K)/2 +DD	M+K +DM	M+K +DD	M+K+DM +DD	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD +DS
1. Odzież i obuwie (2013)	40,51	36,86	38,45	39,32	39,85	40,99
2. II kwintyl wg rozkładu dochodów*	32,05					
3. Odzież i obuwie (2010)	39,62	35,97	37,79	38,25	38,73	39,79
4. Dynamika (2010=100)	102,2	102,5	101,7	102,8	102,9	103,0

* Dla gospodarstw domowych ogółem.

Źródło: IPiSS.

Z porównania wydatków gospodarstw domowych z II kwintyla rozkładu dochodów wynika, że wydatki niskodochodowych gospodarstw domowych na odzież i obuwie są nieznacznie niższe od wartości koszyka w standardzie Wsparcia Dochodowego Rodzin (por. Tabela 4).

V. Edukacja

Założenia metodologiczne dla bieżących wyliczeń wartości wydatków na edukację (dla warunków wyznaczonych cenami z 2013 r.) uwzględniają zmiany realizowane przez MEN dotyczące obniżenia wieku dzieci objętych obowiązkiem szkolnym (wydatki dotyczące głównie 6-latków) i obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym (wydatki dotyczące głównie 5-latków). Zakres opieki przedszkolnej, wyrażany liczbą miejsc w placówkach i liczbą korzystających z nich dzieci ulega zwiększeniu zarówno w mieście, jak i na wsi. Wskaźniki uczestnictwa dzieci w wieku przedszkolnym w zajęciach tych placówek pozostają nadal poniżej zaleceń strategii rozwojowych UE, ale uległy bardzo istotnemu wzrostowi. Wzrósł też udział dzieci do lat 5 objętych opieką żłobków, klubów dziecięcych, opiekunów dziennych, niań – tj. pozarodzicielskich, odpłatnych form opieki.

Szacując wartość wydatków na opiekę nad dziećmi w wieku przedszkolnym uwzględniono zmiany w zasadach ich finansowania, uwzględniając jednak udział dzieci objętych opieką instytucjonalną w dodatkowych zajęciach edukacyjnych (odpłatnych). Uwzględniono zmiany w odpłatności za podręczniki szkolne (resortowy program wprowadzania bezpłatnych podręczników i ograniczenia dodatkowych pomocy naukowych), zmniejszając proporcjonalnie wydatki na ten cel w grupie dzieci w wieku szkolnym.

W koszyku związanych z edukacją dóbr gospodarstw domowych dokonano zmian – potwierdzonych informacjami dotyczącymi wyposażenia gospodarstw domowych – wynikających głównie z rozwoju technologicznego, ale i przemian kulturowych. Pozostałe główne założenia metodologiczne, w stosunku do raportu z roku 2011, pozostały niezmienione.

W zdecydowanej większości wydatków posłużono się cenami notowanymi przez GUS (2013 r.).

Przy niezmienionych w stosunku do poprzedniego raportu założeniach metodologicznych, wartość koszyka potrzeb edukacyjnych w przekroju różnych osób w gospodarstwie domowym, w porównaniu do wartości z poprzedniego okresu badawczego, przedstawia poniższa tabela.

Porównanie informacji nt. wydatków na edukację w rodzinach pracowniczych o niskich dochodach z wydatkami w opracowanym koszyku WDR wskazuje – jak i w poprzednich latach – na znacznie niższy poziom wydatków rzeczywistych niż oszacowanych dla potrzeb konstrukcji koszyka WDR.

Tabela 5. Wydatki na edukację w WDR (miesięcznie w zł, per capita)

Wyszczególnienie	Dziecko 0-5 lat	Dziecko 6-18 lat	Chłopiec / Dziewczyna 19-24 lata	Mężczyzna / Kobieta 25 lat i więcej
Edukacja w 2013 r.	102,95	77,63	60,37	34,64
Edukacja w 2010 r.	92,33	66,75	51,89	30,10
Dynamika (2010=100)	111,5	116,3	116,3	115,1

Źródło: IPiSS.

Podobnie, jak od lat, zjawisko to ma to kilka przyczyn.

- Po pierwsze, wydatki gospodarstw domowych z II kwintyla rozkładu dochodów gospodarstw domowych dotyczą wydatków przeciętnej rodziny pracowniczej (zarówno z dziećmi, jak i bez dzieci). Natomiast w koszyku edukacyjnym WDR mamy tylko rodziny z dziećmi, a wydatki na edukację determinowane są głównie potrzebami dzieci.
- Po drugie, jak zaznaczono wyżej, znacznie wzrosły wskaźniki opieki instytucjonalnej nad dziećmi do 5 roku życia; także na wsi. Wzrósł też zakres korzystania z odpłatnej opieki instytucjonalnej nad dziećmi najmłodszymi. W warunkach niedostatecznej liczby miejsc w żłobkach, ale i w przedszkolach publicznych (tańszych) coraz częściej rodzice ponoszą koszty opieki w prywatnych, znacznie droższych instytucjach prywatnych.
- Po trzecie, tzw. obowiązkiem przedszkolnym (przygotowaniem do nauki w szkole) objęte zostały wszystkie 5-latki, a wiek rozpoczynania nauki szkolnej – choć elastycznie uwzględniający decyzje rodziców – przesunięto do 6. roku życia dziecka. Liczba 3-5-latków w przedszkolach systematycznie wzrasta, natomiast 6-latków w przedszkolach maleje, a w szkołach wzrasta. To zjawisko różnicują koszty (więcej rodzin ponosi koszty korzystania z opieki nad dziećmi do 6 roku życia, a rodziny 6-latków ponoszą coraz częściej koszty edukacji szkolnej. Koszyk WDR wymagał więc modyfikacji.
- Po czwarte, przyjęto, że rodziny ponoszą wszystkie koszty związane z nauką w szkole, nawet te, które nie są obligatoryjne (ubezpieczenie NW, składka na radę rodziców/komitet rodzicielski, składki klasowe itp.).
- Po piąte, uwzględniono wydatki na naukę j. obcych dzieci szkolnych wynikają z założeń o charakterze postulatycznym, zgodnym z aktualnymi trendami w tym zakresie. Zarazem uwzględniono zmiany w programach nauczania, wprowadzające naukę drugiego języka obcego.

Tabela 6 przedstawia wydatki w ramach koszyka WDR na edukację per capita. Są one kategorią najbardziej odbiegającą od wydatków II kwintyla, które wydają się od lat być znacząco niskie. Poziom wydatków WDR jest jednak podyktowany jego postulatycznym charakterem. Koszyk edukacji zawiera niezbędne elementy wyposażenia ucznia, w tym np. podręczniki do nauki języka obcego, których ceny są zawsze dość wysokie. Pamiętać jednak należy, iż WDR nie uwzględnia grupy wydatków na tzw. „inne” czy „pozostałe” (por. Wykres 2, s. 22). Koszyk w

zakresie edukacji nie przyczynia się zatem do wyraźnego zwiększenia wartości WDR ogółem, lecz wprowadza przesunięcia w ramach jego struktury.

Tabela 6. Wartość koszyka edukacyjnego WDR w cenach 2013 r. (per capita).

Wyszczególnienie	Gospodarstwo domowe					
Ilość osób	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	6-osobowe
Charakterystyka osób	(M+K)/2 +DD	M+K +DM	M+K +DD	M+K+DM +DD	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD +DS
1. Edukacja (2013)	56,13	57,41	48,97	62,46	62,04	64,64
2. II kwintyl wg rozkładu dochodów*	6,99					
3. Edukacja (2010)	48,43	50,85	42,32	54,82	54,24	56,32
4. Dynamika (2010=100)	115,9	112,9	115,7	113,9	114,4	114,8

* Dla gospodarstw domowych ogółem.

Źródło: IPiSS.

VI. Ochrona zdrowia i higiena

Lista towarów i usług z zakresu ochrony zdrowia przyjęta na potrzeby oszacowania Wsparcia Dochodowego Rodzin została w porównaniu z 2010 r. nieznacznie zweryfikowana. Zmiany te wynikają z uwzględnienia specyfiki leków dla dzieci oraz zamiany środków farmaceutycznych stosowanych w przeziębieniach i grypach na środki popularne, wypierające środki farmaceutyczne, które były uwzględnione w koszyku ochrony zdrowia w latach poprzednich. Dokonane zmiany dotyczą:

- Wprowadzenie dla dzieci poniżej 18 roku życia leku przeciwgorączkowego Nurofen w płynie (100 ml) w miejsce Polopiryny „S”. Zmiana ta jest uwarunkowana zaleceniem lekarzy, by dzieciom poniżej 12 roku życia nie podawać leków zawierających kwas acetylosalicylowy z uwagi na możliwość powikłań.
- Zastąpienia leku Halset lekiem Cholinex,
- Zastąpienia syropu Tussipect syropem Flegamina.

Zmiany te, z uwagi na podobne ceny produktów, nie wpłynęły znacząco na ogólną wartość towarów w koszyku WDR w zakresie ochrony zdrowia. Ceny dla znacznej części leków przyjęto z notowań GUS z 2014 r., natomiast ceny nie notowane przez GUS pochodzą z własnych obserwacji cen w aptekach i sklepach zielarskich.

Tabela 7. Wydatki na ochronę zdrowia i higienę w koszyku WDR *per capita miesięcznie* w przekroju typów rodzin (w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwo domowe							
Typ gospodarstwa	(M+K)/ 2+DD	(M+K)/ 2+DDN	M+K +DM	M+K +DD	M+K +DM +DD	M+K +DM +DDN	M+K +DM +DD+DS	M+K +DM+2x DD+DS
Ilość osób	2	2	3	3	4	4	5	6
Ochrona zdrowia								
WDR (w cenach 2013 r.)	24,41	31,73	21,40	21,40	23,43	30,46	24,54	25,40
Wydatki w II kwintylu*	31,20							
WDR (w cenach 2010 r.)	20,44	26,57	17,95	17,95	19,59	25,47	20,63	21,29
Dynamika (2010=100)	119,4	119,4	119,2	119,2	119,6	119,6	119,0	119,3
Higiena osobista								
WDR (w cenach 2013 r.)	20,02	20,02	27,04	19,89	25,22	25,22	23,24	23,35
WDR (w cenach 2010 r.)	17,16	17,16	24,22	17,03	22,40	22,40	20,41	20,53
Dynamika (2010=100)	116,7	116,7	111,6	116,8	112,6	112,6	113,9	113,7

Uwagi: dla kategorii DDN (dziecka niepełnosprawnego) wydatki zwiększone są zgodnie z metodologią opisaną w p. IX niniejszego raportu. * II kwintyl dla gospodarstw domowych ogółem.

Źródło: IPiSS.

Wydatki na ochronę zdrowia szacowane na potrzeby WDR są w większości kategorii rodzin niższe niż wydatki na ochronę zdrowia rejestrowane przez GUS w dla II kwintyla w Badaniach Budżetów Gospodarstw Domowych. Jedynie w przypadku samotnych rodziców z dzieckiem niepełnosprawnym są one nieznacznie wyższe.

W przypadku towarów i usług zawartych w kategorii higiena nie wprowadzano żadnych zmian, a wzrost wartości koszyka spowodowany jest wzrostem cen towarów. Należy zaznaczyć, że przyjęty wskaźnik wzrostu wydatków CPI dla ochrony zdrowia w latach 2010-2013 wyniósł 9,8%, natomiast dla higieny 6,0%.

VII. Transport i łączność

Źródłem danych o cenach usług transportu i łączności były, jak w latach poprzednich, szczegółowe notowania poziomów cen, prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny. W przypadkach, gdy informacja taka (np. w dziedzinie usług internetowych) nie była dostępna, korzystano z informacji zebranych we własnym zakresie. Dotyczyło to zwłaszcza oferty abonamentowej telefonii stacjonarnej u dominującego na rynku operatora. Założenia metodologiczne w koszyku pozostały praktycznie niezmienione. Sam koszyk, co do składu

asortymentowego uległ jednak modyfikacjom. Ich celem było dostosowanie jego składu do dość dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

Przy obecnym badaniu progu Wsparcia Dochodowego Rodzin, w stosunku do koszyka z zakresu transportu z roku 2011 doprecyzowano ofertę przejazdu pociągiem dalekobieżnym pospiesznym – przy coraz bardziej zróżnicowanej ofercie przyjęto tu korzystanie z usług przewoźnika IC w zakresie usługi TLK). Utrzymano, iż co najmniej jedna osoba dorosła korzysta z komunikacji miejskiej w sposób regularny. Zakładając jednak racjonalizowanie kosztów dotychczasowy bilet miesięczny zastąpiono biletem kwartalnym. Utrzymano założenie, iż druga osoba korzysta z komunikacji bardziej sporadycznie.

Założono także pewną mobilność i związane z tym koszty dla dziecka starszego i dorastającego. W przypadku dziecka młodszego założono, iż w większości przypadków korzysta ono z komunikacji za darmo. Pozostaje zatem w mocy główne założenie, iż korzystanie z komunikacji jest związane przede wszystkim z aktywnością zawodową (dojazd do pracy), sprawami urzędowymi oraz edukacją (dojazd do szkoły). W dalszym ciągu nie uwzględnia się posiadania przez niskodochodowe gospodarstwa domowe używanego samochodu. Jednak jest to, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych miastach, prawdopodobnie coraz częściej wykorzystywany środek transportu. W połączeniu z niemalymi kosztami okazjonalnego korzystania z komunikacji zbiorowej oraz ograniczonym do niej dostępem, jest to opcja, która – być może – będzie wymagała uwzględnienia w przyszłości.

Tabela 8. Wydatki na transport i łączność w koszyku WDR w zł na osobę w 2013 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwo domowe					
Ilość osób	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	6-osobowe
Charakterystyka osób	(M+K)/2 +DD	M+K +DM	M+K +DD	M+K+DM +DD	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD +DS
1. Transport i łączność (2013)	105,41	88,00	92,14	72,28	65,90	59,11
2. II kwintyl wg rozkładu dochodów*	98,22					
3. Transport i łączność (2010)	73,94	61,50	66,75	52,81	50,07	46,18
4. Dynamika (2010=100)	142,6	143,1	138,0	136,9	131,6	128,0

* Dla gospodarstw domowych ogółem.

Źródło: IPiSS.

Zmiany, w stosunku do roku 2011, wprowadzono także w koszyku dotyczącym łączności. Zrezygnowano z szacowania kosztów usług, które już praktycznie zniknęły z rynku, tzn. nie są oferowane. Natomiast uwzględniono koszty wynikające nie tylko z nowej oferty, ale także ze zmian zachowań i zwyczajów konsumpcyjnych w tym obszarze. Zrezygnowano z uwzględniania pozycji mających domyślnie reprezentować koszty spraw urzędowych (kartki i znaczki pocztowe).

Zrezygnowano również z tzw. karty telefonicznej do ulicznych automatów telefonicznych. Sługa ta praktycznie nie jest już wykorzystywana. Kwestie te są obecnie reprezentowane poprzez uwzględnienie dla osoby dorosłej telefonu komórkowego (złożono zakup taniego aparatu poza siecią operatorską) z kwartalnym doładowaniem (a więc opcja bezabonamentowa). Zrezygnowano również z korzystania z kawiarenek internetowych. Obecnie coraz szerszy, ze względu na dostępność cenową, stał się dostęp do Internetu powiązany z abonamentem telefonicznym. Dlatego w nowej strukturze koszyka uwzględniono na wyposażeniu gospodarstwa domowego posiadanie używanego komputera stacjonarnego oraz bano mantu telefonicznego zawierającego również opłaty za dostęp do Internetu. Zrezygnowano z kosztów impulsów telefonicznych, te bowiem są dziś na ogół nielimitowane.

Tak skorygowany koszyk dla transportu i łączności, wyceniony dla warunków w 2013 r. wykazał dość dużą dynamikę w stosunku do wyników sprzed trzech lat (por. Tabela 8). W analogicznym okresie wskaźnik CPI dla transportu wyniósł 13,2%, dla łączności zaś 0,9%. Jednak nowe wartości koszyków są porównywalne do wydatków II kwintyla, będącego dla nas punktem odniesienia.

VIII. Kultura, sport i wypoczynek

Porównując wartości opracowanego koszyka wydatków na kulturę, sport i rekreację wg standardu WDR z analogicznymi wydatkami gospodarstw domowych o niskich dochodach widoczna jest istotna różnica na korzyść koszyka WDR. Jest to sytuacja podobna do tej, jaka widoczna była w poprzednim raporcie.

Tabela 9 przedstawia wartość koszyków WDR dla tych grup potrzeb w cenach z 2013 r. z odniesieniem do poprzedniego badania (ceny z 2010 r.). Zmiany wartości poszczególnych koszyków wynikają zarówno ze wzrostu cen (bilety do kina, teatru, na wystawy – z uwzględnieniem zniżek przysługujących dzieciom i młodzieży), jak i ze zmiany jakościowej produktów-reprezentantów, z jaką mamy do czynienia w GUS. Ponadto niektóre produkty czy usługi uznano za przestarzałe, zwłaszcza gdy chodzi o potrzeby rozwojowe dzieci i młodzieży korzystającej ze sprzętu informatycznego.

Wprowadzono w koszyku zmiany dotyczące jakości wypoczynku zorganizowanego.

Wyjazdy wypoczynkowe dla dzieci i młodzieży oszacowano z uwzględnieniem zwolnień i ulg przysługujących dzieciom w różnym wieku, dopłat sponsorów/organizatorów i dofinansowania ze środków komitetów rodzicielskich (rad rodziców).

Tabela 9. przedstawia wartość koszyków WDR dla tych grup potrzeb w cenach z 2013 r. z odniesieniem do poprzedniego badania z 2010 r.

Tabela 9. Wartość koszyków kultury i wypoczynku w standardzie WDR (miesięcznie, w cenach 2013 r., per capita).

Wyszczególnienie	Gospodarstwo domowe					
Ilość osób	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	6-osobowe
Charakterystyka osób	(M+K)/2 +DD	M+K +DM	M+K +DD	M+K+DM +DD	M+K+DM +DD+DS	M+K+DM +2xDD +DS
1. Kultura i rekreacja (2013)	90,72	45,48	64,55	56,07	63,69	63,05
2. II kwintyl wg rozkładu dochodów*	37,38					
3. Kultura i rekreacja (2010)	100,30	41,43	70,17	58,27	71,68	77,01
4. Dynamika (2010=100)	90,5	109,8	92,0	96,2	88,9	81,9

* Dla gospodarstw domowych ogółem.

Źródło: IPiSS.

IX. Niepełnosprawność

W publikowanej statystyce publicznej dostępnych jest stosunkowo niewiele informacji o gospodarstwach domowych z dzieckiem niepełnosprawnym, stąd szacunki dotyczące gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym w oparte są na informacji o gospodarstwach domowych z osobą niepełnosprawną, która to kategoria jest znacznie szersza, obejmując zarówno dzieci jak i niepełnosprawne osoby dorosłe. Należy jednak przyjąć, że zarówno potrzeby jak i zachowania konsumenckie w tych gospodarstwach są podobne. Istniejąca luka informacyjna dotycząca gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym wskazuje na potrzebę dokładniejszych analiz. Przy wprowadzaniu kategorii niepełnosprawności do analiz na potrzeby oszacowania Wsparcia Dochodowego Rodzin w 2004 r. przeprowadzone zostały szczegółowe badania zachowań gospodarstw domowych na podstawie danych z Badań Budżetów Domowych. Obecnie, po ponad 10 latach od wprowadzenia kategorii gospodarstwa z dzieckiem niepełnosprawnym należy postulować weryfikację ówczesnych wyników i przyjętych wówczas założeń oraz ponowne przeprowadzenie badań szczegółowych. Byłoby to możliwe na podstawie danych jednostkowych z aktualnego Badania Budżetów Gospodarstw Domowych bądź badania modułowego „Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych” przeprowadzonego w IV kwartale 2013 r..

W związku ze zmieniającym się podejściem do problemów niepełnosprawności należy również podkreślić potrzebę weryfikacji definicji badawczej niepełnosprawności zgodnie z trendami jej występowania, uwzględniając zróżnicowanie tej kategorii (niepełnosprawność znaczna, umiarkowana, lekka) oraz zmianę potrzeb związanych z niepełnosprawnością – szczególnie niepełnosprawnością dzieci – w czasie i zwiększonymi potrzebami rehabilitacyjnymi

w pierwszych kilku a niekiedy nawet kilkunastu latach życia. Przy weryfikacji definicji można by wykorzystać dane wcześniej już wskazane jak również wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r.

Tabela 10. Przeciętne miesięczne wydatki w osobę gospodarstwach domowych bez z osobami niepełnosprawnymi i bez osób niepełnosprawnych (2013 r.).

Wyszczególnienie	Gosp. ogółem	Gosp. z osobami niepełnosprawnymi	Gosp. bez osoby niepełnosprawnej	Różnica między gosp. z osobą niepełnosprawną i bez osoby niepełnosprawnej	Różnica procentowa w stosunku do gosp. bez osoby niepełnosprawnej
Wydatki ogółem, w tym:	1 061,70	907,55	1 106,12	-198,57	-18,0
<i>Towary i usługi konsumpcyjne, w tym:</i>	<i>1 017,52</i>	<i>870,30</i>	<i>1 059,94</i>	<i>-189,64</i>	<i>-17,9</i>
Zywność i napoje bezalkoholowe	264,36	254,43	267,43	-13,00	-4,9
Napoje alkoholowe i używki	27,30	24,03	28,24	-4,21	-14,9
Odzież i obuwie	53,72	35,39	59,00	-23,61	-40,0
Użytkowanie mieszkania i energia	220,56	200,49	226,34	-25,85	-11,4
Wyposażenie mieszkania i prowadzenie gosp. domowego	49,67	39,54	52,59	-13,05	-24,8
Zdrowie	53,94	63,27	51,25	12,02	23,5
Transport	102,38	70,92	111,44	-40,52	-36,4
Łączność	54,69	46,33	57,10	-10,77	-18,9
Rekreacja i kultura	69,22	47,21	75,56	-28,35	-37,5
Edukacja	12,53	5,77	14,48	-8,71	-60,2
Restauracje i hotele	30,64	16,11	34,82	-18,71	-53,7
Pozostałe towary i usługi	61,28	48,00	65,11	-17,11	-26,3
<i>Pozostałe wydatki</i>	<i>44,18</i>	<i>37,25</i>	<i>46,18</i>	<i>-8,93</i>	<i>-19,3</i>

Źródło: Badanie budżetów gospodarstw domowych, GUS 2014

Uwaga: wydatki w poszczególnych kategoriach towarów i usług różnią się od wydatków prezentowanych w szacunkach WDR ze względu na zawartość koszyka usług

Jak wskazywano w poprzednim raporcie gospodarstwa domowe z osobą/dzieckiem niepełnosprawnym mają niższe przychody niż gospodarstwa bez osoby/dziecka niepełnosprawnego, co związane jest z ograniczoną aktywnością zawodową poprzez potrzebę pełnienia opieki. Również ponoszone w gospodarstwach z osobą/dzieckiem niepełnosprawnym przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę są znacznie niższe (przeciętnie o ok. 18%) niż w gospodarstwach bez osoby niepełnosprawnej. Struktura wydatków w gospodarstwach z osobami niepełnosprawnymi znacznie różni się od struktury wydatków w gospodarstwach bez osób niepełnosprawnych. Wydatki w kategorii „zdrowie” są wyższe w gospodarstwach z osobami niepełnosprawnymi przeciętnie o ok. 23%, a niższe w pozostałych kategoriach. Może to wskazywać na fakt ograniczania realizacji potrzeb innych niż zdrowotne na rzecz możliwości zwiększonego wydatkowania na ochronę zdrowia osoby/dziecka niepełnosprawnego bądź korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania i realizacji tych potrzeb. W związku z tym

faktem, wskazywanym już wcześniej i potwierdzonym przez najnowsze dane proponuje się utrzymanie podwyższonej o 30% kwoty przeznaczonej dla tych gospodarstw na wydatki związane z ochroną zdrowia i utrzymanie wydatków w innych segmentach na stałym poziomie, bez ich zwiększania. Ustalając poziom podniesienia o 30% wzięto po uwagę fakt, że potrzeby zdrowotne dzieci niepełnosprawnych są wyższe niż potrzeby osób dorosłych z uwagi na istotną w okresie rozwoju i niejednokrotnie podejmowaną na odpłatnym, prywatnym rynku usług medycznych rehabilitację.

Innymi słowy, dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym wydatki w standardzie WDR pozostają w przypadku wszystkich potrzeb za wyjątkiem ochrony zdrowia takie same (niezmienione) jak w pozostałych rodzinach, natomiast w kategorii zdrowie kwota wydatków na ochronę zdrowia zostaje podwyższona o 30%. Poniższa tabela prezentuje porównanie wydatków w różnych typach gospodarstw domowych, w tym gospodarstw domowych z dzieckiem niepełnosprawnym, w których wydatki na ochronę zdrowia zostały zwiększone.

Tabela 11. Porównanie wydatków WDR dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym i bez dziecka niepełnosprawnego (miesięcznie w zł oraz per capita w 2013 r.)

Typy i symbol gospodarstwa domowego		2-osobowe (M+K)/2+ DD	2-osobowe (M+K)/2+ DDN	4-osobowe M+K+ DM+DD	4-osobowe M+K+ DM+DDN
1	Żywność	598,01	598,01	1 114,01	1 114,01
2	Mieszkanie	433,90	433,90	746,69	746,69
	- eksploatacja	357,29	357,29	640,29	640,29
	- wyposażenie	76,61	76,61	106,40	106,40
3	Odzież i obuwie	81,01	81,01	157,27	157,27
4	Edukacja	112,27	112,27	249,85	249,85
5	Ochrona zdrowia	48,82	63,47	93,71	121,83
6	Transport i łączność	210,82	210,82	289,14	289,14
7	Kultura i rekreacja	181,45	181,45	224,28	224,28
	- Kultura	128,33	128,33	165,08	165,08
	- Sport i wypoczynek	53,12	53,12	59,20	59,20
8	Higiena osobista	40,05	40,05	100,87	100,87
9	Łącznie WDR	1 706,33	1 720,98	2 975,83	3 003,94
10	WDR na 1 osobę	853,17	860,49	743,96	750,98

Źródło: IPiSS

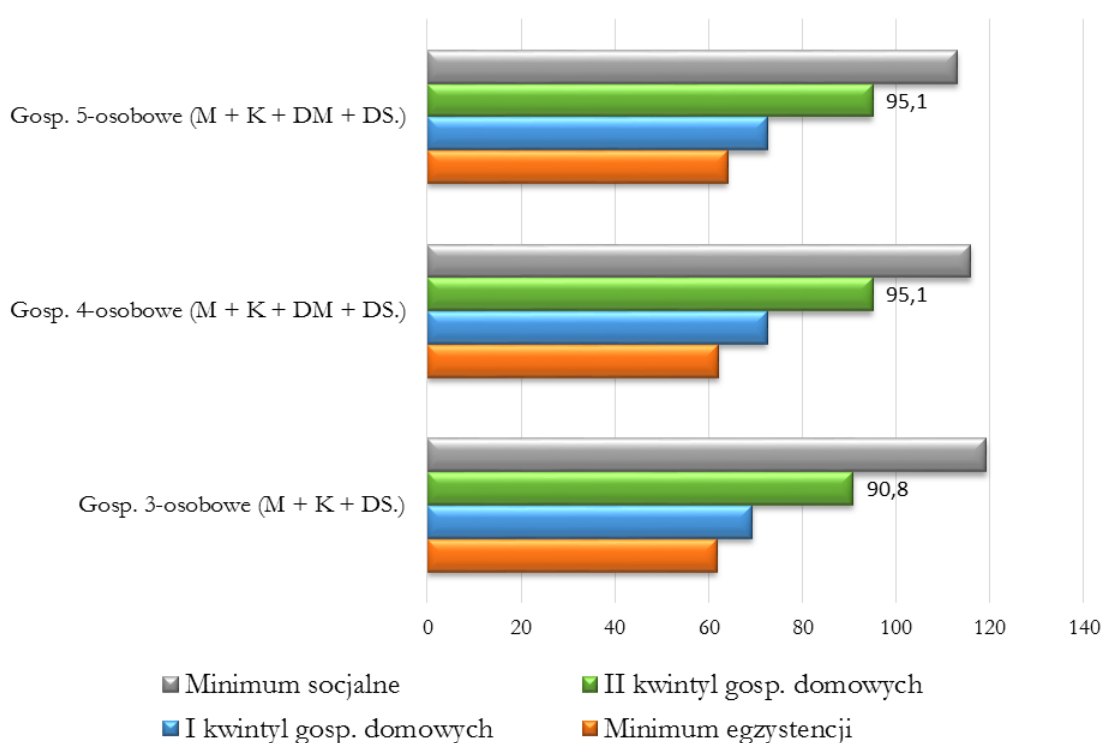
W efekcie, łączna wartość koszyka WDR dla samotnych rodziców z dzieckiem niepełnosprawnym jest wyższa o 14,65 zł ogólnych wydatków WDR w stosunku do szacowanych wydatków ponoszonych przez samotnych rodziców z dzieckiem bez niepełnosprawności. W przypadku gospodarstw 4-osobowych różnica w ogólnych wydatkach WDR dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym wynosi miesięcznie 28,12 zł.

X. Podsumowanie

Szczegółowe wartości koszyka Wsparcia Dochodowego Rodzin w cenach z 2013 r. zawarto w Aneksie.

W porównaniu z innymi koszykami normatywnymi (minimum egzystencji oraz minimum socjalnym) – a także z rzeczywistymi wydatkami w niezamożnych gospodarstwach domowych – a za takie można uznać gospodarstwa z I oraz II kwintyla gospodarstw domowych ogółem – ukazuje ciekawe tendencje.

Wykres 1. Wartość koszyka WDR (100) na tle innych wskaźników dla gospodarstw domowych w 2013 r.

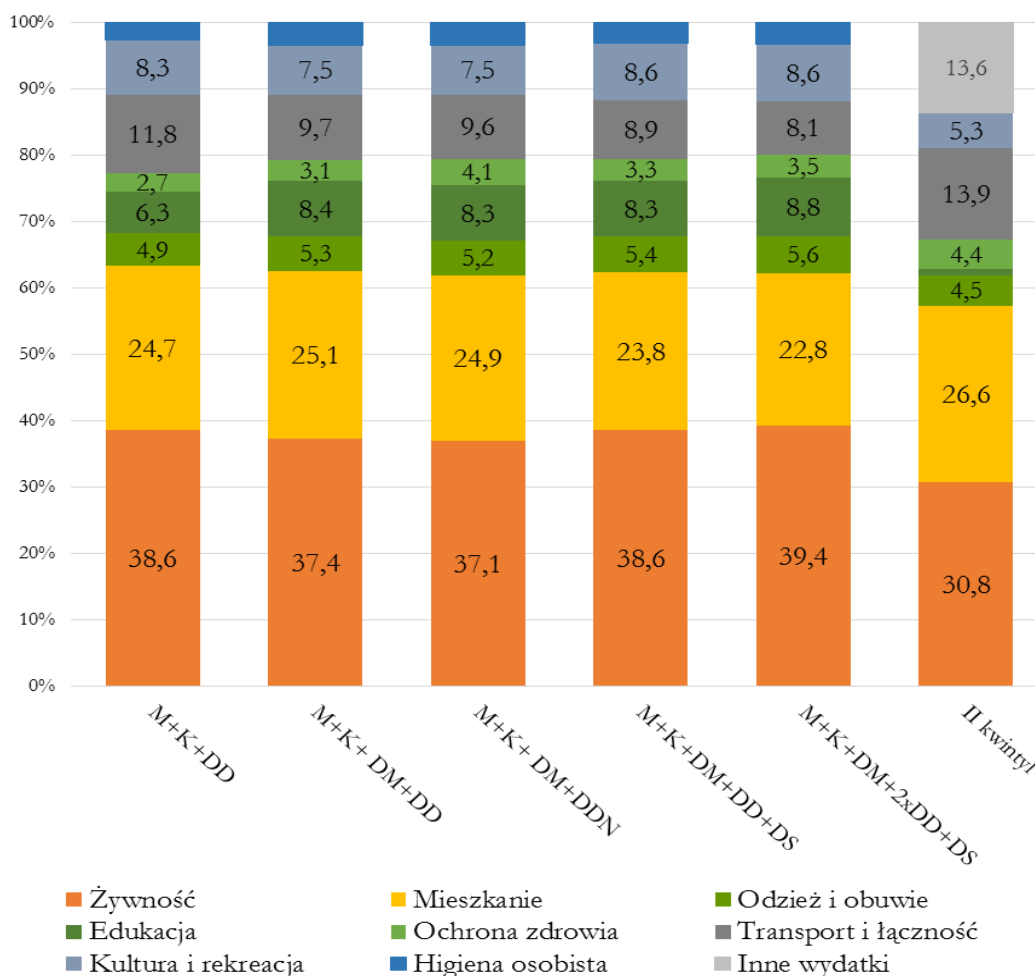

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań IPiSS.

Minimum socjalne, jeśli tak można powiedzieć, wskaźnik o najbardziej „socjalnym” nastawieniu przekracza wartość WDR od kilkunastu procent do prawie jednej piątej wartości. Najskromniejsze, minimum biologiczne (egzystencji) stanowi ponad 60% wartości koszyka WDR. Wartości koszyków WDR najbardziej są zbliżone do realnych wydatków w II grupie kwintylowej gospodarstw domowych ogółem (por. Wykres 1).

Struktura wydatków gospodarstw domowych z poziomu WDR nie odbiega od struktury charakterystycznej dla gospodarstw z II kwintyla (por. wykres 2). W obu przypadkach dominują wydatki na żywność i mieszkanie. Większe wydatki w koszyku WDR przewidziano na edukację oraz kulturę i rekreację. Jest to konsekwencją utrzymywanego od wielu lat założenia, że gospodarstwa domowe nie wydają posiadanych skromnych środków np. na używki, lecz na te wspomniane właśnie cele.

Wykres 2. Struktura koszyków WDR w 2013 r. na tle udziału wydatków gospodarstw z II kwintyla dochodów.

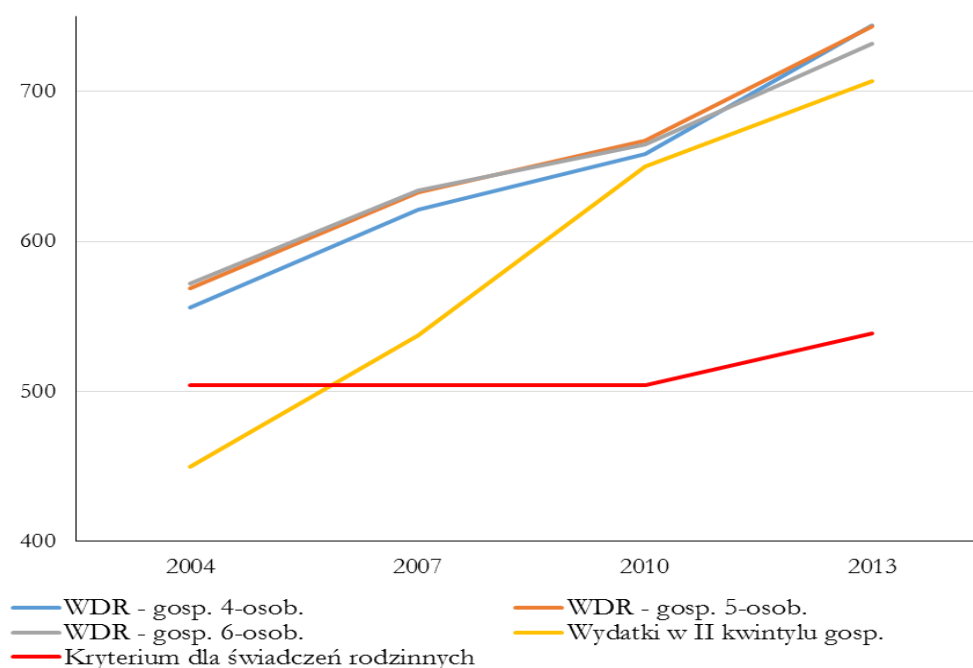

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań IPiSS i GUS.

Z kolei mniejszy zakres wydatków na transport i łączność w koszykach WDR jest warunkowany przyjęciem założenia, iż gospodarstwa te nie dysponują prywatnymi środkami transportu. W rzeczywistości posiadanie samochodu, zwłaszcza starszego i w dodatku na terenach wiejskich, jest coraz powszechniejsze. Niekiedy stanowi wręcz konieczność wobec malejącej oferty połączeń w ramach transportu publicznego. Koszyk WDR jest także precyzyjniej ustrukturyzowany i tzw. inne wydatki nie są wzięte pod uwagę. Z kolei w rzeczywistych wydatkach gospodarstw niezamożnych (II kwintyl) występuje taka grupa, obejmująca także higienę osobistą.

Wartości koszyków WDR, w ujęciu per capita, były swego czasu (lata 2004 i 2007) dużo wyższe od rzeczywistych wydatków gospodarstw niezamożnych (gospodarstwa z II kwintyla ogółem). W latach 2011 i 2013 dystans ten poważnie się zmniejszył. Niestety, skoro za kolejnymi weryfikacjami koszyków WDR, nie szły konkretne decyzje *policy makers* dotyczące pomocy rodzinom poprzez podnoszenie progu dostępu do świadczeń rodzinnych, dystans między wartościami WDR a obowiązującą granicą dostępu do świadczeń rodzinnych stał się znaczący (Wykres 2).

Wykres 2. Wartość WDR i wydatków gospodarstw z II kwintyla na tle linii dostępu do świadczeń rodzinnych w latach 2014 - 2013 (w zł, na osobę).

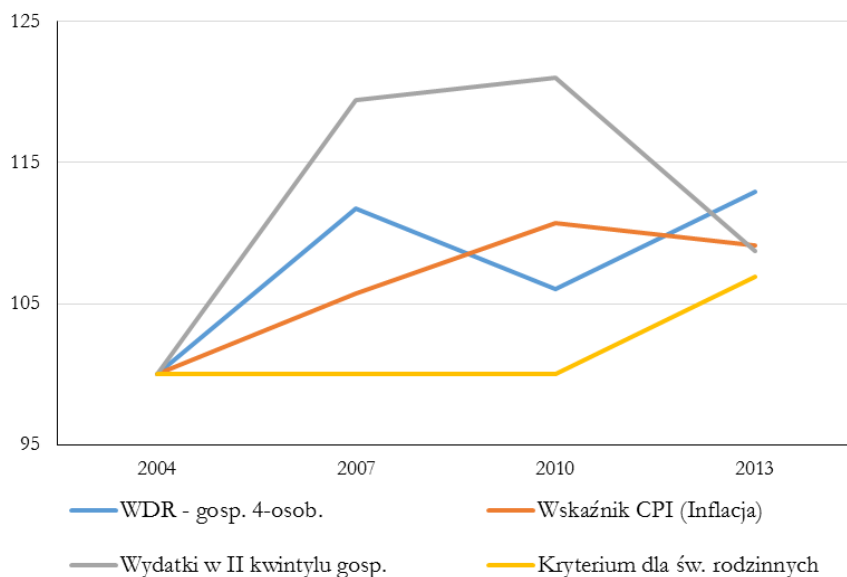

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPiSS, GUS i MPiPS.

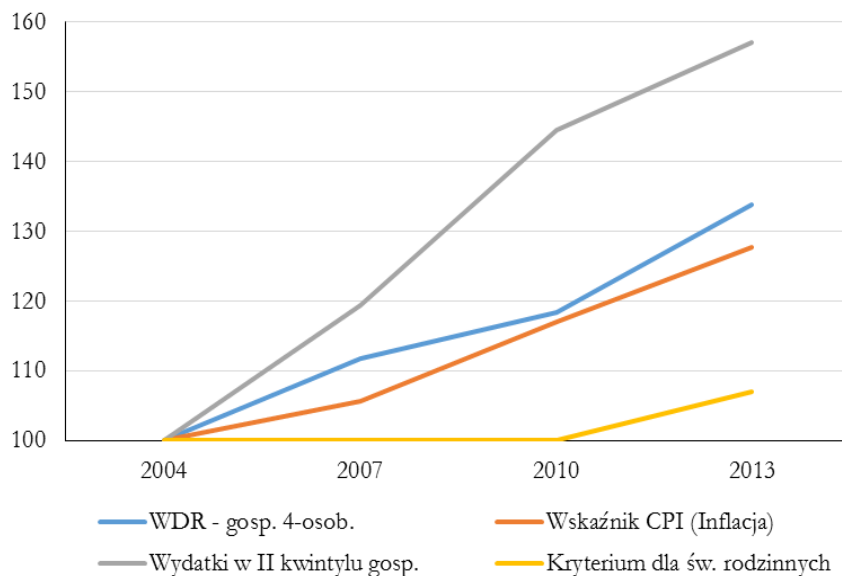
Skoro weryfikacja koszyków wsparcia dochodowego rodzin następuje co trzy lata, dynamikę pokazujemy także w tych odstępach czasowych (przyjmując wartości z poprzedniej weryfikacji jako 100). Na przykładzie wartości dla gospodarstwa 4-osobowego (Wykres 3) wiemy, że dynamika koszyków WDR w ostatnich 4 badaniach była zmienna – w 2010 r. kształtowała się poniżej inflacji, zaś w 2013 r., podobnie jak w roku 2007 – był wyższa od ogólnego wskaźnika CPI.

Wykres 3 i 4 ukazują jednocześnie silną dynamikę wzrostu wydatków rzeczywistych w przedziale II kwintyla rozkładu dochodów, dużo wyższą niż inflacja czy koszyk WDR. Gdyby 2004 rok traktować jako rok zerowy (Wykres 4), wydatki grup niezamożnych rosły o ponad 57%.

Wykres 3. Dynamika koszyka WDR, wydatków gospodarstw niezamożnych oraz linii dostępu do świadczeń rodzinnych na tle inflacji (lata 2004 - 2013). Okres poprzedniego badania=100.

Wykres 4. Dynamika koszyka WDR, wydatków gospodarstw z II kwintyla oraz kryterium dostępu do świadczeń na tle inflacji (lata 2004 - 2013), rok 2004 = 100.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPiSS, GUS i MPiPS.

W tym okresie koszyk WDR dla rodziny z dwójką dzieci rośnie nominalnie o 33,8%, ale przy inflacji w skali 27,7% realny wzrost to tylko 6,1%. Skoro grania uprawniające do świadczeń rodzinnych jest przez lata na niezmiennym poziomie, jej dynamika sięga zaledwie 6,9%. Przy realnym spadku warunku uprawniającego do świadczeń oraz szybko rosnących wydatkach grup niezamożnych, nic dziwnego, że liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych jest coraz mniejsza.

Dynamika wartości WDR nie odbiegała od wzrostu inflacji i utrzymywała się na ogół poniżej dynamiki wydatków gospodarstw II kwintyla. Brak waloryzacji progów uprawniających do świadczeń rodzinnych w ostatnich latach był to jedną z przyczyn zmniejszania się liczby uprawnionych do świadczeń. Spadki te odnotowywane są w sprawozdaniach rządowych. W 2013 r. ze świadczeń rodzinnych korzystało 1 993,1 tys. rodzin, a więc o 5,8% mniej niż w 2012 r. (2 115,7 tys.), zaś rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodów było 1 202,4 tys. rodzin, tj. o 6,5% mniej niż w 2012 r. (1 285,6 tys. rodzin) (por. MPiPS 2013 s. 10).

Przyczyn tych spadków dostrzega się w przyczynach demograficznych – chodzi o spadek liczby dzieci w wieku uprawniającym do zasiłku rodzinnego - jak i w relatywnej poprawie sytuacji materialnej gospodarstw domowych znajdujących się w I i II grupie kwintylowej w 2012 r. względem 2011 r.”.(ibidem, s. 15). O ile można uznać argumentację demograficzną, o tyle trudno się zgodzić z obserwacją sugerującą istotną poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych z II kwintyla. Zwiększone wydatki w tej grupie nie wynikają z poprawy sytuacji: Dane GUS za 2013 r. (GUS 2014 c) wskazują, że udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w najniższej grupie kwintylowej wyniósł 133,8%, co oznacza, że gospodarstwa najbiedniejsze były zmuszone korzystać ze swoich oszczędności bądź pożyczek lub kredytów”. Dla II grupy kwintylowej sytuacja istotnie wyglądała nieco korzystniej – udział w dochodzie rozporządzalnym wynosił 89,2%. Jednak w ciągu ostatnich lat zróżnicowanie między 20% najbogatszych gospodarstw domowych a 20% tych najuboższych pogłębia się (por. GUS 2014 c, s. 7-8).

Literatura:

GUS (2014 a), *Budżety gospodarstw domowych w 2013 r.*, Informacje i opracowania statystyczne GUS, Warszawa.

GUS (2014 b), *Biuletyn Statystyczny*, GUS, Warszawa.

GUS (2014 c), *Sytuacja gospodarstw domowych w 2013 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, Informacja sygnałna, maj, Warszawa.

Kuchanowicz H., Nadolna J., Przygoda B., Iwanow K. (1998), *Tabele wartości odżywczej produktów spożywczych*, Instytut Żywności i Żywienia, Warszawa.

MPiPS (2014), *Informacja o świadczeniach rodzinnych w 2013 roku*, MPiPS, Warszawa 2014. Dostęp: https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/public/1_NOWA%20STRONA/Polityka%20rodzinna/statystyka/Informacja%20swiadczenia%20rodzinne%202013-popr.pdf

Sekula W., Figurska K. (2002), *Proponowane koszyki żywności odpowiadające minimum egzystencji*, IŻŻ, maszynopis, Warszawa.

Ziemiański Ś. (2001), *Normy żywienia człowieka. Fizjologiczne podstawy*, Praca zbiorowa, Wydawnictwa Lekarskie, Warszawa.

Aneks Tabelaryczny

Tabela A. Wartość progu Wsparcia Dochodowego Rodzin w wybranych typach gospodarstw domowych (w cenach z 2013 r.) miesięcznie w zł, na gospodarstwo domowe)

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+ DD	(M+K)/2+ DDN	M+K+D M	M+K+DD	M+K+ DM+DD	M+K+ DM+DD N	M+K+D M+DD+D S	M+K+D M+2xDD +DS.
Liczba osób w gospodarstwie	2	2	3	3	4	4	5	6
1. Żywność	598,01	598,01	820,25	902,25	1 114,01	1 114,01	1 435,43	1 729,20
2. Mieszkanie	433,90	433,90	577,24	577,24	746,69	746,69	885,92	1 002,71
a) eksploatacja	357,29	357,29	487,97	487,97	640,29	640,29	756,61	865,31
b) wyposażenie	76,61	76,61	89,27	89,27	106,40	106,40	129,31	137,40
3. Odzież i obuwie	81,01	81,01	110,59	115,35	157,27	157,27	199,26	245,94
4. Edukacja	112,27	112,27	172,22	146,90	249,85	249,85	310,22	387,86
5. Ochrona zdrowia	48,82	63,47	64,19	64,19	93,71	121,83	122,71	152,40
6. Transport i łączność	210,82	210,82	264,01	276,42	289,14	289,14	329,52	354,65
7. Kultura i rekreacja	181,45	181,45	136,44	193,65	224,28	224,28	318,47	378,29
8. Higiena osobista	40,05	40,05	81,12	59,68	100,87	100,87	116,22	140,08
9. Łącznie WDR	1 706,33	1 720,98	2 226,06	2 335,69	2 975,83	3 003,94	3 717,75	4 391,13
10. Na 1 osobę	853,17	860,49	742,02	778,56	743,96	750,98	743,55	731,85

Źródło: IPiSS.

Tabela B. Wartość koszyka WDR w wybranych typach gospodarstw (w cenach z 2013 r.) – miesięcznie w zł, na 1 osobę w gospodarstwie

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+ DD	(M+K)/2+ DDN	M+K+D M	M+K+DD	M+K+ DM+DD	M+K+ DM+DD N	M+K+D M+DD+D S	M+K+D M+2xDD +DS.
Liczba osób w gospodarstwie	2	2	3	3	4	4	5	6
1. Żywność	299,00	299,00	273,42	300,75	278,50	278,50	287,09	288,20
2. Mieszkanie	216,95	216,95	192,41	192,41	186,67	186,67	177,18	167,12
a) eksploatacja	178,65	178,65	162,66	162,66	160,07	160,07	151,32	144,22
b) wyposażenie	38,31	38,31	29,76	29,76	26,60	26,60	25,86	22,90
3. Odzież i obuwie	40,51	40,51	36,86	38,45	39,32	39,32	39,85	40,99
4. Edukacja	56,13	56,13	57,41	48,97	62,46	62,46	62,04	64,64
5. Ochrona zdrowia	24,41	31,73	21,40	21,40	23,43	30,46	24,54	25,40
6. Transport i łączność	105,41	105,41	88,00	92,14	72,28	72,28	65,90	59,11
7. Kultura i rekreacja	90,72	90,72	45,48	64,55	56,07	56,07	63,69	63,05
8. Higiena osobista	20,02	20,02	27,04	19,89	25,22	25,22	23,24	23,35
9. Łącznie WDR	853,17	860,49	742,02	778,56	743,96	750,98	743,55	731,85

Źródło: IPiSS.

Tabela C. Struktura wartości Wsparcia Dochodowego Rodzin oraz realnych wydatków gospodarstw z II kwintyla rozkładu dochodów w 2013 r.

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+DD	(M+K)/2+DDN	M+K+D M	M+K+DD	M+K+DM+DD	M+K+DM+DDN	M+K+D M+DD+DS	M+K+DM+2xDD+DS	II kwintyl
Liczba osób	2	2	3	3	4	4	5	6	-
1. Żywność	35,0	34,7	36,8	38,6	37,4	37,1	38,6	39,4	30,8
2. Mieszkanie	25,4	25,2	25,9	24,7	25,1	24,9	23,8	22,8	26,6
a) eksploatacja	20,9	20,8	21,9	20,9	21,5	21,3	20,4	19,7	22,5
b) wyposażenie	4,5	4,5	4,0	3,8	3,6	3,5	3,5	3,1	4,1
3. Odzież i obuwie	4,7	4,7	5,0	4,9	5,3	5,2	5,4	5,6	4,5
4. Edukacja	6,6	6,5	7,7	6,3	8,4	8,3	8,3	8,8	1,0
5. Ochrona zdrowia	2,9	3,7	2,9	2,7	3,1	4,1	3,3	3,5	4,4
6. Transport i łączność	12,4	12,3	11,9	11,8	9,7	9,6	8,9	8,1	13,9
7. Kultura i rekreacja	10,6	10,5	6,1	8,3	7,5	7,5	8,6	8,6	5,3
8. Higiena osobista	2,3	2,3	3,6	2,6	3,4	3,4	3,1	3,2	-
9. Inne wydatki	-	-	-	-	-	-	-	-	13,6
9. Łącznie WDR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: IPiSS oraz GUS 2014 a.

Tabela D. Dynamika koszyków WDR z 2013 r. w stosunku do WDR z 2010 r.

Typ gospodarstwa	(M+K)/2+DD	(M+K)/2+DDN	M+K+D M	M+K+DD	M+K+DM+DD	M+K+DM+DDN	M+K+D M+DD+DS	M+K+D M+2xDD+DS	Wskaźnik CPI 2013/2010
Liczba osób	2	2	3	3	4	4	5	6	-
1. Żywność	111,8	111,8	111,7	111,9	111,6	111,6	111,7	111,7	112,3
2. Mieszkanie									
a) eksploatacja	114,5	114,5	114,7	114,7	114,7	114,7	114,9	115,1	114,6
b) wyposażenie	116,4	116,4	114,7	114,7	114,1	114,1	113,2	113,8	105,4
3. Odzież i obuwie	102,2	102,2	102,5	101,7	102,8	102,8	102,9	103,0	89,7
4. Edukacja	115,9	115,9	112,9	115,7	113,9	113,9	114,4	114,8	107,4
5. Ochrona zdrowia	119,4	119,4	119,2	119,2	119,6	119,6	119,0	119,3	109,8
6. Transport i łączność	142,6	142,6	143,1	138,0	136,9	136,9	131,6	128,0	113,2*
7. Kultura i rekreacja	90,5	90,5	109,8	92,0	96,2	96,2	88,9	81,9	104,5
8. Higiena osobista	116,7	116,7	111,6	116,8	112,6	112,6	113,9	113,7	106,0
9. Razem wydatki	112,8	112,9	115,1	113,1	113,0	113,0	111,4	110,1	109,1

Źródło: IPiSS i GUS 2014 b. * Dotyczy dynamiki transportu.

Tabela E. Wartość koszyka WDR na tle innych wskaźników w 2013 r.

Kategorie	Minimum egzystencji	I kwintyl gosp. domowych	II kwintyl gosp. domowych	Wartość koszyków WDR	Minimum socjalne
W złotych					
Gosp. 3-osobowe (M + K + DS.)	480,90	540,12	707,14	778,56	929,01
Gosp. 4-osobowe (M + K + DM + DS)	462,71	540,12	707,14	743,96	862,49
Gosp. 5-osobowe (M+K+DM+DD+DS)	476,57	540,12	707,14	743,55	841,16
W ujęciu relatywnym (WDR =100)					
Gosp. 3-osobowe (M + K + DS.)	61,8	69,4	90,8	100,0	119,3
Gosp. 4-osobowe (M + K + DM + DS)	62,2	72,6	95,1	100,0	115,9
Gosp. 5-osobowe (M+K+DM+DD+DS)	64,1	72,6	95,1	100,0	113,1

Źródło: Dane IPiSS oraz GUS 2014 a.

Tabela F. Wartość WDR i wydatków gospodarstw z II kwintyla na tle linii dostępu do świadczeń rodzinnych w latach 2004 - 2013 (w zł, na osobę).

Lata badań progu WDR	Gosp. 4-osobowe (M + K + DM + DS)	Gosp. 5-osobowe (M+K+DM +DD+DS)	Gosp. 6-osobowe (M+K+DM +2xDD+DS)	Wydatki w II kwintylu gospodarstw domowych	Kryterium dla świadczeń rodzinnych
2004	556,01	568,97	572,15	449,99*	504,00
2007	621,10	632,71	634,16	537,30	504,00
2011	658,63	667,21	664,64	650,18*	504,00
2013	743,96	743,55	731,85	707,14	539,00

Źródło: Dane IPiSS oraz GUS. * Dotyczy gospodarstw pracowniczych.